

U V O D

Bitna karakteristika savremene svjetske privrede postaje globalizacija (ubrzani tokovi kretanja kapitala, trgovinske razmjene, pokretljivost svih faktora proizvodnje, uključujući tehnologiju i informatiku).

Ovo podupiru, kao elementi institucionalne globalizacije i procesi tranzicije bivših socijalističkih zemalja sa privatizacijom i definitivnim okretanjem konceptu efikasnije tržišne privrede.

Pomenuti zaokret ka tranziciji je navelo neke autore na zaključak da se time okončava borba između K.Marx-a i A.Smith-a u korist drugog¹. Istovremeno o efektima globalne svjetske privrede formulišu se i pesimistička gledišta², a koja se svode na to da " svjetska mašina tržišnog mehanizma " rađa:

- spekulativnu finansijsku ekonomiju,
- luksuzna rasipništva,
- bezgraničnu slobodu djelovanja privatnog kapitala.

Ako se osvrnemo na tranziciju, ona pored privatizacije donosi i demokratiju zapadnog tipa što je vrlo teško primjenljivo na balkanskim prostorima (šire, istočnoazijskim prostorima) gdje važe polazišta da:

**kolektiv ima prednost nad pojedincem,
autoritet pred demokratijom te
odgovornost pred pravima.**

To je sistem vrijednosti, jedne druge civilizacije, suprotan zapadnom sistemu.

Dosadašnji efekti tranzicije bivših socijalističkih zemalja su u cjelini skromni, ali i vrlo diferencirani. Među ovim zemljama, najslabije rezultate je pokazala Ukrajina, dobre efekte su pokazali: Poljska, Češka, Mađarska i Slovenija, vrlo slabe efekte je pokazala zemlja Ruska Federacija.

Posebnu važnost u oživljavanju privreda u tranziciji, kao i kod zemalja u razvoju, imaju strane direktne investicije, zbog čega je bitno stvoriti ambijent

¹ Samuelson,P.: članak " profit i moral ", Ekonomska politika, Rubrika: Iz svjetske štampe- Dva desetljeća od smrti "oca tržišta" A.Smith-a,Beograd br.30.jul 1990

² La monde, Paris, prilog " Paklena mašina" ,prema listu " Politika" Beograd, 5.avgust 1997

i njihovo privlačenje (privatizacija, pravna sigurnost, institucionalni okviri i dr.).

Nažalost, dosadašnji tokovi govore da je relativno malo stranih direktnih investicija došlo u zemlje u tranziciji Centralne i Istočne Evrope. Ilustracije radi, samo 46 mild. US\$ u osmogodišnjem periodu 1989-1996.³

Funkcionisanje tržišne privrede moguće je samo u slučaju postojanja finansijskog tržišta, odnosno postojanje uslova da novac vrši prirodne ekonomske funkcije u suprotnom privreda ne može da funkcioniše. Ukoliko građanstvo ne zna kako da ulaže novac u privredu, odnosno nema razvijenu kulturu upotrebe novca, onda se dešava kao što je bilo i kod nas 1998 godine kad se ušlo u proces privatizacije i kad su građani bili u dilemi šta raditi sa vaučerima koje su dobili u pomenutom procesu.

Kao što je poznato, svako fizičko lice moglo je svoje vaučere ulagati direktno u preduzeća a druga solucija je bila ulaganje u privatizaciono investicione fondove (PIF-ove).

Ulaganje vaučera u preduzeća RS trajalo je od 22.11.2000 god. do 15.03.2001. god. i uloženo je 41.129.645 vaučera ili 83,59 % od ukupnog broje emitovanih akcija.

Krajem augusta 2000. godine počelo je ulaganje vaučera u PIF-ove i trajalo je do 20.januara 2001. godine. U ukupno 13 PIF-ova (koji su stekli census od 1,0 mil.vaučera, da bi se registrovalo) uloženo je 28.097.568 vaučera što čini 68,3 % ukupno uloženih vaučera u preduzeća RS.

Ukupno je emitovano 49.202.893 vaučera, zaključno sa 15.03.2001 god. građani su uložili u :

- PIF-ove - 28.097.568 vaučera ili 57,11% od ukupno emitovanih Vaučera,
- Preduzeća – 13.032.077 vaučera ili 26,48 % od ukupno emitovanih vaučera⁴.

³ Cit. prilog dr Vidas-Bubanja: Izazovi razvoja na prelazu u XXI vijek, " Iskustva zemalja Centralne i istočne Evrope na planu privlačenja stranih direktnih investicija " str.115.

⁴ Direkcija za privatizaciju u Republici Srpskoj, Banja Luka : " Privatizacija i VI ", Jun 2003

Nakon završetka verifikacije uloženi vaučeri u preduzeća i PIF-ove pristupilo se izračunavanju rezultata vaučer ponude, čiji je cilj bio uspostavljanje nove vlasničke strukture u svakom preduzeću pojedinačno, odnosno, emitovanje akcija preduzeća sa nominalnom vrijednošću i određivanje broja akcija za svakog vlasnika, u skladu sa njemu pripadajućim procentom vlasništva.

Od samog starta, projekta privatizacije državnog kapitala u preduzećima RS, paralelno su vođene aktivnosti na izradi zakonske regulative i formiranju **institucija tržišta kapitala**.

Imenovanjem **Komisije za hartije od vrijednosti** od strane Narodne skupštine RS, ustanovljena je institucija koja uspostavlja regulativnu i kontrolnu funkciju nad tržištem kapitala u RS i preuzima punu odgovornost za njegovu efikasnost. Uspostavljeni su i **Berza i Centralni registar hartija od vrijednosti RS**, čime su se uz formiranje **brokersko-dilerskih kuća**, definitivno ispunile neophodne institucionalne pretpostavke za nesmetano funkcionisanje tržišta kapitala u RS. Da bi navedene institucije međusobno funkcionisale, bilo je neophodno iste elektronski uvezati u **jedinstven informacijski sistem tržišta kapitala** što je i učinjeno u 2003 godini.

Ukoliko ljudi ne ulažu svoja sredstva u hartije od vrijednosti, država neće imati kapital neophodan za razvoj novih postrojenja, fabrika, proizvoda i poslova. Taj kapital može doći samo od ljudi i to ne samo od nekolicine bogatih. Dakle polazi se od tog da bi pojedinci trebali da ulažu svoju ekstra ušteđevinu tamo gdje mogu da ostvare dobru zaradu na istu. Ako se odluče da kupe hartije od vrijednosti – akcije, neke firme, tad postaju vlasnici firme, srazmjerno broju akcija koje posjeduju. Ako se zapitamo zašto se kupuju akcije, odgovor je, iz istog razloga zbog kojeg se kreće u bilo koji drugi posao- **da se zaradi novac**.